

CRNA GORA
SKUPŠTINA

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-63-8/21-60/

Podgorica, 23. decembar 2021. godine

Odbor za ljudska prava i slobode sa 16. (tematske) sjednice, održane 5. novembra 2021. godine podnosi sledeći

IZVJEŠTAJ
SA 16. (TEMATSKE) SJEDNICE
povodom obilježavanja Svjetskog dana romskog jezika,
sa fokusom na razmatranje:

- **Završnog izvještaja o sprovođenju Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020. godina i**
- **Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. sa Akcionim planom za 2021. godinu**

Odbor za ljudska prava i slobode, polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu: „Što se tiče zaštite manjina, podzakonski akti i institucionalni mehanizmi za unapređenje i zaštitu prava pripadnika manjina nisu dovoljno sprovedeni. Pravni okvir za savjete manjina tek treba da se revidira i ostaje da se obezbijedi jednaka zastupljenost svih manjina u parlamentu. Većina aktivnosti u oblasti zapošljavanja u okviru Strategije manjinske politike za period 2019-2023. godine i Akcionog plana za 2020. godinu odložena je za 2021. zbog pandemije kovida-19. Treba dati veću odgovornost za učinkovitiju primjenu antidiskriminacijske i multietničke politike na lokalnom nivou. Izazovi koji se tiču praćenja i ocjene raspodjele sredstava od strane Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava tek treba da se riješe. U 2020. godini, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je obradio 19 slučajeva diskriminacije manjina po pitanju rada i zapošljavanja, nedovoljne zastupljenosti u javnim vlastima, obrazovanja i kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Nedavni slučajevi govora mržnje, napada i diskriminacije nacionalnih manjina predstavljaju zabrinjavajući trend.

Strategija za inkluziju **Roma i Egipćana** za period 2021-2025. godine usvojena je septembra 2021. godine. Cilj Strategije je da se uskladi sa Strateškim okvirom Evropske unije za jednakost, inkluziju i učešće Roma za period 2020-2030. godina, kao i da se po prvi put posveti posebna pažnja anticiganizmu. Izazovi i dalje postoje u oblasti sprovođenja zaključaka romskog seminara iz 2018. i obaveza iz Poznanjske deklaracije iz 2019. godine, kao i preporuka međunarodnih nadzornih tijela, kao što su UN, Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) i Odbor stručnjaka za Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Vlada je u 2020. godini izdvojila 136.000 evra za 14 projekata organizacija građanskog društva o zaštiti i unapređenju prava Roma i Egipćana. Kroz Regionalni stambeni program obezbijedene su dodatne 233 stambene jedinice za više od 1.000 lica raseljenih i interno raseljenih Roma u Podgorici, Nikšiću i Beranama. Oko 190 romskih porodica u primorskim opštinama je pod prijetnjom iseljenja zbog privatizacije zemljišta na kome žive. Romi i Egipćani nisu prepoznati kao posebna kategorija među drugim ranjivim ili socijalno ugroženim grupama u kontekstu iseljenja. Ne postoje izdvojeni podaci o zahtjevima za legalizaciju objekata koje su podnijeli Romi.

Stopa upisa učenika romske i egipćanske populacije u osnovne škole se smanjila, sa upisanih 1.793 romske djece u školskoj godini 2020/2021 (929 dječaka i 864 djevojčice), u poređenju sa 1.803 romske i egipćanske djece u osnovnim školama u školskoj godini 2019/2020. Postoji blagi porast broja učenika srednjih škola i to za 174 djece (101 dječak i 73 djevojčice; 142 djece u školskoj godini 2019/2020) i za 224 djece u vrtićima (106 dječaka i 118 djevojčica). Broj studenata na univerzitetu je 17 (šest muškaraca i devet žena). Trenutno je 22 prosvjetna posrednika za Rome i Egipćane zapošljeno u sedam opština i plaća ih Vlada. Međutim, prosvjetni posrednici za Rome se mogu angažovati samo u školama koje pohađa najmanje 70 romske djece, a od 22 prosvjetna posrednika samo njih 11 su Romi. Učenici srednjih škola romske i egipćanske populacije i studenti romske populacije dobijaju stipendiju. U cilju unapređenja kvaliteta obrazovanja Roma u okviru projekta je angažovano 47 mentora za rad sa 169 Roma završnih razreda osnovne škole i 48 mentora za 157 Roma u srednjim školama. Ne postoje zvanični podaci o ukupnom broju romske djece koja bi trebalo da pohađaju školu. Prilikom upisa, vodi se računa o određenom dijelu grada u kome djeca žive, što može da dovede do odvajanja romske dece. Napuštanje školovanja u osnovnim školama je smanjeno, ali je kvalitet obrazovanja romske djece i dalje zabrinjavajući, što je dodatno pogoršano usljed pandemije kovida-19,

kada su romskoj djeci u okviru projekta uglavnom samo pomagale međunarodne organizacije u smislu opreme i alata za učenje.

Nema podataka o obuhvatu romske i egipćanske djece u okviru redovnih kampanja vakcinacije. Postoji potreba za programima edukacije roditelja o reproduktivnom zdravlju i planiranju porodice, kao i za povećanjem broja zdravstvenih posrednika za Rome. Trenutno su tri zdravstvena posrednika za Rome i Egipćane stalno zapošljena u Ministarstvu zdravlja. Predviđeno je da 2021. i 2022. godine bude angažovano još 40 posrednika za Rome i Egipćane u okviru zdravstva, prosvjete i socijalne zaštite kroz projekte na određeno vrijeme. Oni će morati da budu potpuno uključeni u sistem sa ugovorima na neodređeno. Koordinaciono tijelo za praćenje primjene protokola o postupanju sa djecom uključenom u život i rad na ulici formirano je u Ministarstvu unutrašnjih poslova u februaru 2020. godine, ali nijesu prijavljeni konkretni rezultati. Još uvijek nema dokaza da se dječje prosjačenje i dječji brakovi rješavaju na sistemski način.

Od decembra 2020. godine u evidenciji Zavoda za zapošljavanje bilo je 996 nezaposlenih Roma i Egipćana, što predstavlja 2% svih registrovanih nezaposlenih osoba u Crnoj Gori. Oko 95 % svih registrovanih nezaposlenih Roma posjeduje najmanji nivo obrazovanja. Oko 50 Roma i Egipćana je bilo zaposleno na kraći period na sezonskim poslovima tokom cijele 2020. godine. Nivo zaposlenosti Roma i Egipćana sa diplomom srednje škole je i dalje nizak. Mjere koje primenjuje Zavod za zapošljavanje ili opštine nijesu održive i ne rješavaju probleme dugotrajne nezaposlenosti Roma. Subvencije za zapošljavanje Roma nijesu obnovljene, što stvara još jednu barijeru za zapošljavanje Roma. Diskriminacija je često prepreka za zapošljavanje, kao i ograničena funkcionalna pismenost velikog broja Roma koji traže zaposlenje.“ (str. 36 i 37 Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu)

i kontinuiteta višegodišnjih aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode posvećenih praćenju ostvarivanja prava romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori i unapređenju njihovog položaja u cilju postizanja njihove sveobuhvatne integracije,

u skladu sa Planom aktivnosti Odbora za 2021. godinu, održao je 16. (tematsku) sjednicu posvećenu obilježavanju Svjetskog dana romskog jezika.

Na 16. (tematskoj) sjednici Odbor za ljudska prava i slobode je donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje da se u Crnoj Gori realizuju brojne aktivnosti na inkluziji pripadnika romske i egipćanske populacije u sve društvene tokove, što je rezultiralo značajnim napretkom u svim oblastima njihovog života, a sa čime se Odbor u kontinuitetu upoznaje u okviru brojnih višegodišnjih aktivnosti koje je organizovao u okviru svoje kontrolne i nadzorne uloge. Međutim, Odbor konstatuje da i dalje postoje brojne teškoće i problemi sa kojima se RE zajednica, kao najsiromašnija i najviše diskriminisana zajednica u Crnoj Gori suočava, zbog čega je potrebno uložiti dodatne napore na realizaciji ključnih obaveza koje se tiču poboljšanja njihovog položaja na koje je našoj državi ukazano i u Izvještajima Evropske komisije za 2020. i 2021. godinu. Unapređenje stanja u ovoj oblasti značajno je i u cilju ispunjavanja privremenih mjerila za Poglavlje 23, gdje je, između ostalog, primarni akcenat stavljen na prevenciju diskriminacije i adresiranje slučajeva diskriminacije kroz administrativno i sudsko djelovanje i definisanje strateškog okvira kojim se unapređuje položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori, olakšava njihov pristup ličnim dokumentima i registraciji, kao i njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnom smještaju za čiju realizaciju je neophodna i alokacija dovoljnih finansijskih resursa.

2. Odbor pozdravlja donošenje nove Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. i Akcionog plana za 2021. godinu koji su usklađeni sa novim strateškim okvirom Evropske unije za ravnopravnost, uključivanje i učestvovanje Roma za period od 2020. do 2030. godine i Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, potpisanom u Poznanju 2019. godine. Odbor očekuje da će se nastavkom strateškog planiranja javnih politika i realizacijom planiranih aktivnosti ukloniti otežavajući faktori u zapošljavanju, stanovanju, zdravstvu, obrazovanju, radu i socijalnom staranju i stvoriti povoljniji uslovi za kvalitetniji život Roma.
3. Odbor ocjenjuje da je inkluzija Roma koji se svakodnevno susreću sa brojnim izazovima, poput društvene isključenosti, marginalizacije i segregacije, veoma važna za cijelo društvo, a ne samo za Rome koji ne smiju biti na marginama društvenih dešavanja zbog čega im je i u narednom periodu potrebno pružati veću i sveobuhvatniju podršku.
4. S obzirom na to da jezik i kultura imaju presudan značaj u procesu nacionalne i socijalne emancipacije Roma, Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje da je neophodno upoznati njihov život, običaje, jezik i kulturu kako bismo se uspješno borili sa prisutnim predrasudama, afirmisali njihove vrijednosti i doprinijeli njihovoj bržoj inkluziji u crnogorsko društvo. Takođe, Odbor ocjenjuje da je obaveza svih nadležnih subjekata da u narednom periodu djeluju još snažnije kako bi se ostvarili ciljevi Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, odnosno da se radi na unapređenju manjinskih jezika kako bi se isti sačuvali, zbog čega je potrebno unaprijediti i njihovo izučavanje na univerzitetima.
5. Odbor je ohrabren ostvarenim uspjehom u obezbjeđivanju ravnopravnog pristupa obrazovanju za pripadnike romske i egipćanske populacije, o čemu svjedoče podaci da je tokom 2020/2021. godine osnovnu školu pohađalo 1.793 učenika romske populacije. Takođe, Odbor pozdravlja obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za sve učenike osnovne škole od početka školske 2021/2022. godine, kao i obezbjeđivanje mjesečnih stipendija za srednjoškolce iz RE populacije u iznosu od 60 eura i za studente u iznosu od 150 eura.
6. Uprkos ostvarenom napretku, Odbor ocjenjuje da je u predstojećem periodu potrebno raditi na povećanju kvaliteta obrazovanja za pripadnike romske i egipćanske populacije s obzirom da nalazi istraživanja ukazuju da svega 16% romske djece pohađa predškolsko obrazovanje, svako drugo dijete završi osnovnu školu, svega 7% učenika upiše srednju školu, a samo 3% istu završi. Imajući u vidu navedenu statistiku, Odbor smatra da je za unapređenje stanja u ovoj oblasti potreban multisektorski rad svih nadležnih organa i institucija, kao i aktivnije uključivanje organizacija civilnog društva koje su se pokazale kao dobri partneri u prevazilaženju identifikovanih izazova.
7. Polazeći od informacije saopštene na sjednici Odbora da je vrtić na Koniku koji pohađa oko 100 romske djece namijenjen samo pripadnicima romske populacije, kao i od pojašnjenja predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta da romskoj djeci nije zabranjeno da pohađaju i druge vrtiće na teritoriji Glavnog grada, ali da postoji problem u organizaciji njihovog prevoza, Odbor poziva nadležne institucije da stvore sve neophodne preduslove i mogućnosti da što veći broj romske djece sa područja Konika pohađa vrtiće na teritoriji Glavnog grada, čime će se od najranijeg perioda stvoriti uslovi za njihovu potpunu inkluziju.
8. Imajući u vidu značaj angažmana saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u obrazovanju, te angažovanje 22 saradnika u sedam opština u 2020. godini, a polazeći od Mišljenja sa preporukama koje je po ovom pitanju dao Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Odbor poziva Vladu Crne Gore, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvo prosvjete,

nauke, kulture i sporta da preduzmu aktivnosti na realizaciji sistemskih preporuka Zaštitnika koje se odnose na definisanje radno-pravnog statusa saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja i pronadu adekvatne institucionalne i zakonske mehanizme za angažovanje medijatora u obrazovanju na neodređeno vrijeme.

9. Odbor poziva Vladu Crne Gore i Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta da prilikom izrade novog zakona o visokom obrazovanju posebnu pažnju posvete utvrđivanju norme kojom bi se propisale mjere afirmativne akcije za Rome, na način na koji se afirmativne mjere primjenjuju za lica sa invaliditetom.
10. Uvažavajući značaj projekta vrijednosti pola miliona eura koji se tiče medijatora u zdravstvenoj i socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana koji sprovodi HELP, uz kofinansiranje Evropske unije i Vlade Crne Gore, Odbor poziva nadležne državne organe da blagovremeno preduzmu aktivnosti na stvaranju neophodnih preduslova za obezbjeđivanje dugoročne održivosti ovakvih aktivnosti koje, u skladu sa jedinstvenom ocjenom svih učesnika sjednice Odbora, značajno doprinose unapređenju položaja romske i egipćanske populacije.
11. Odbor izražava očekivanje da će se u okviru Projekta ROMACTED 2 „Promovisanje dobrog upravljanja i osnaživanja Roma na lokalnom nivou“, pokrenutog na inicijativu Savjeta Evrope i Evropske unije koji se realizuje u sedam zemalja regiona i osam opština u Crnoj Gori doprinijeti jačanju saradnje između lokalnih samouprava i romske zajednice i osnaživanju pripadnika romske populacije da aktivnije učestvuju u donošenju odluka koje ih se tiču.
Odbor pozdravlja spremnost Savjeta Evrope da podstakne koncept rodno odgovornog budžetiranja prema Romima kako bi se ubuduće za sve aktivnosti utvrđene akcionim planovima na državnom i lokalnom nivou obezbijedila potrebna finansijska sredstva.
12. Odbor će dostaviti Zaključak Vladi Crne Gore, Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, na dalji postupak i Kolegijumu predsjednika Skupštine, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Kancelariji za evropske integracije, Romskom savjetu, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Programskoj kancelariji Savjeta Evrope u Podgorici, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju, Kancelariji HELP-a u Crnoj Gori i NVO „Građanska alijansa“, „Mladi Romi“, „Koračajte s nama- Phiren Amenca“ i „Centar za romske inicijative- Nikšić“, na upoznavanje.

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović